

ALBERTO MANGUEL'DEN 'GEZGIN, KULE VE KİTAP'

Fildişi kule ve çevrimiçi aydın

Gramsci, aydın kişinin önüne iki olasılık koyar, 'ya okumasının sınırları kitaplarının kenar boşluklarıyla sınırlı bir okur olarak kütüphanesinin kulesinde kalacak ya da Augustinus'un önerdiği gibi, ellerinde tuttuğu kitabı dünya kitabıyla yüzleştirmek üzere okumasını açığa çıkaracaktır'

Kil tableten elektronik sayfalara kadar nice kılıklara girmiş kitap, kendisi ve doğruduklarıyla büyük bir serüven yaratır. Bu serüven yaşamın derinliklerinden ve insanın zihninden güç alır, yeryüzünde okuma edimini bizimle tanışır. Okuma eylemini anlamaya çalışan Alberto Manguel "yaşamak dünyanın kitabında yolculuğa çıkmaktır, okumak yani bir kitabın içinde yolunu bulmak ise, yaşamak, dünyanın kendisinde yolculuk etmektir" derken birbiri içine sığınmış, sığmış kitap ve okuma eyleminin girift yapısını ortaya koyar.

Bilindiği üzere Alberto Manguel "okumanın okuması"na yoğunlaşan bir entelektüel. Öğrenciliği süresince usta yazar Jorge Luis Borges'e dört yıl boyunca okuma yapan Manguel'in büyük düşünce ve üretim nehrinin içinde yoğunlaştığı konunun "okuma" üzerine olması pek de şaşırtıcı değil. Manguel, derinleşmeye ve yoğunlaşmaya kendini adanmış bir yazar olarak karşımızda duruyor.

Günahın erdeme dönüşmesi

"Okumanın Tarihi" ile başladığı okumayı anlamlandırma çalışmalarına "Okuma Günlüğü", "Geceleyin Kütüphanesi", "Kelimeler Şehri", "Okumalar Okuması" kitaplarıyla devam eden Manguel geçtiğimiz hafta ilk kitabında irdelemeye çalıştığı metaforların izini sürerken eksik bıraktığı, daha da derine gitmeye fırsatının olduğu birçok konuyu "Gezgin, Kule ve Kitapkurdu- Metafor Olarak Okur" kitabında bizlere açmıyor. Merakin dürtülerini araştırma ve anlamlandırmaya vakfeden Manguel, okuru o büyük ve tek kitabın uçsuz bucaksız satırlarında dolaştırıyor.

İnsanoğlu kendi kendisinin tanrısı olmaya, Tanrı'nın kitabını okumaktan öteye geçip, kendi kitabını kendisi yazarak başladı. Din yönetimindeki okuma eyleminin, Rönesans düşünürleri sayesinde kısıtlayıcı hükümlerini son bulurken günahın erdeme dönüştüğü tarih dilimi başlamış oldu. "Kitap Tanrı'nın sözünün dünyada yol alacağı taşı" olmaktan çıktı, yaşamın ve insan aklının temsili haline geldi. Kitabın yol-yaşam imgesine dönüşmesi de insanın ipleri eline alması ile gerçekleşti. Okur-insan kitapları ile zamanın ve mekânın dışına taşabildi, zamanı ve mekânı yönetebildi. "Okurlar hayal gücünün uçsuz bucaksız topraklarının tek bir paragrafla geçilebileceğini, bir tek cümleyle asırları geride bırakmanın mümkün olduğunu" görebildi.

Manguel'de gördüğümüz üzere, okuma eylemi bizi insanlığın ayak izlerinde yürütüyor, düşsel bir dünyanın kapısından bizi sokarak dünün, bugünün ve geleceğin kucağına atıyor, olanın ve olmayanın değişken izleklerinin yansımaları oluveriyor. Uzağı yakın, bazen ise yakını uzak kılarak zihnin yaşamı betimlemesinde zaman mevhumunu bulanıklaştırıyor yahut netleştiriyor.

Aklı tıkayan balgam

Kral Gılgamış ile birlikte inşa ettiği surlarla çevrili Uruk'tan Ölümler Diyarı'na giden, ondan üç bin yıl sonra kendini Dante'nin karanlık ormanında bulan, kendini bir metni keşfetmeye adanmış okur, bir kaşif, bir serüvenci, bir gezgindir. Okuru bir takipçi olarak düşünmek yerindedir, o bir izsürücüdür ancak öncü değildir. Öncü; okunacak metni yaratan, izi oluşturan, düşüncüyü ve deneyimi söze, sözcüğe terkedebildir. "İnsanın tutkuları ve dünyanın kendisi bizim sözcüklerle aktarmaya mahkum edilmiş somut bir varlığa sahiptir." diyor Manguel, yaratmanın ve aktarmanın zorunluluğunu açıklamıştır. Deneyimlediklerini ve zihnin dehşetindekileri sözcüklerde somutlayıp metaforlar üreten insan, sözcüklerle özdeşleşir, gerçekliği sözcüklere koyarken, sözcüklerden de bir gerçeklik inşa eder. Düşüncenin dile aktarımı, kağıda dökümü yaratıcı olan aydın kimseyi kendi içine kapanmaya, soyutlanmaya, derin düşünmeye itmştir. "Aklı tıkayan balgam" vücuttan atılınca kadar bir inziva süreci doğurmaktadır. Manguel bunu "bugün bile fildişi kule imgesi aydınların dünyayı daha iyi sırtlamak adına zaman zaman dünyadan elini ayağını çekmesi" olarak açıklar. Montaigne "evinde kendisiyle baş başa kalabildiği, kendin kendisine gözlerden uzak saygı sunduğu ve sakladığı hiçbir yeri olmayan adam (bence) sefidir!" der.

Giderek aydının derin düşünmeyle melankolik bir kapanmaya ulaşan üretim süreci, yıllar için

de toplum ve aydın kişi arasındaki mesafeyi doğurmuştur. "Düşünen, yaratıcı seçkinlerle, tabansız, kıt kafalı yığınlar arasında algılanan karşıtlığın Avrupa'da çok eski bir geleneği vardır." İnsanı, yaşamı ve toplumu açıklamada kulesinden kuşbaşı gözlemlerle ilerleyen entelektüel-aydın yapının karşısında, açık ve geniş alanlardaki kalabalıklar duruyordu. Bu ikilem kitaplarla iç içe geçen aydın zümre ile kitapların uzağındaki geniş kitleler arasında geniş zamanlara yayılacak olan çatışmayı oluşturdu. Shakespeare "Aşkın Çabası Boşuna'da karakterini şöyle konuşturuyordu "Bayım, kitaptan beslenen kibarlardan o asla medet ummaz; deyim yerindeyse, kağıtla beslenmez; mürekkep içmez; aklını tazelemez; sadece alık kırsımları hassas bir hayvandır o."

Bilgelik arayışı ile okuyan, düşünmek için çözümsüzleşen, geliştirmek isterken eylemsizleşen aydın zümre dünyayı tanımaktan çok ondan kaçır hale gelmiştir. Üniversiteler ve kütüphaneler onların korunaklı kuzuları olmuş, "diligisi ve cüppenin ayrıcalıklı dünyası"na sığınan entelektüeller kendilerini tutsak kılmıştır. Bu kutuplaşmanın ve taraflılığın içinde Marksist düşünür Gramsci "Eleştirel farkındalık olmadan 'düşünmek' mi, yoksul kişinin kendi dünya görüşünü bilinçli ve eleştirel bir biçimde geliştirmek mi daha iyidir?" sorusu ile aydın kişinin önüne iki olasılık koyar, "ya okumasının sınırları kitaplarının kenar boşluklarıyla sınırlı bir okur olarak kütüphanesinin kulesinde kalacak ya da Augustinus'un önerdiği gibi, ellerinde tuttuğu kitabı dünya kitabıyla yüzleştirmek üzere okumasını açığa çıkaracaktır."

Okur olmaktan, yaratan olmaya uzanan bu süreçte, fildişi kuledeki aydın, bilinç oluşturmadaki sorumluluğunu hangi zümrenin çıkarları doğrultusunda iletileceğini belirlemek durumundadır. Çünkü okur olarak aydın olmanın ilerisine geçmiş artık yazar olarak öncü olmuştur. Manguel'in derinleşmeden yavaş yavaş tersine ilerleyen,

Gezgin, Kule ve Kitapkurdu Metafor Olarak Okur

Alberto Manguel
Çev: Dilek Şendil

Yapı Kredi Yayınları, 116 s.

